

Üniversite Öğrencilerinin Sağlık Okuryazarlığı Düzeyleri ile Tütün Kullanımı**Arasındaki İlişki: Kesitsel Bir Çalışma****The Relationship Between Health Literacy Levels and Tobacco Use among University****Students: A Cross-Sectional Study**Hakan Karatekin¹, Tülin Bodamyalı², Nurcan Bilgic³**Öz**

Amaç: Bu çalışmanın amacı, üniversitede öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı durumu ile tütün kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Gereç ve Yöntem: Araştırmanın verileri Mart 2019 Nisan 2019 tarihleri arasında 400 öğrenci ile kesitsel olarak yapıldı. Veriler araştırmacı tarafından Tanıtıcı Bilgi Formu, Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi ve Türkiye Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği-32 kullanılarak, yüzyüze toplandı. Verilerin analizinde t testi, Mann Whitney U testi, Kruskal Wallis ve Spearman's rho korelasyon analizi uygulandı. Bu çalışma öncesi Etik Kurul kararı, yöneticilerden, öğrencilerden ve kullanılan ölçekler için izinler alınmış, çalışma Helsinki Bildirgesi Prensiplerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Bulgular: Araştırmaya katılan öğrencilerin %50.2'si hemşirelik öğrencisi, %67.0'ı kadın, %41.0'ının geliri giderine eşittir. Öğrencilerin annelerinin üçte ikisi (%70.3), babalarının yarısının (%54.8), arkadaşlarının ise sadece %9.7'sinin hiçbir tütün ürünü tüketmediği belirlendi. Öğrencilerin Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi toplam puan ortalaması 3.55±2.95, Türkiye Sağlık Okuryazarlığı indeks toplam ortalaması 40.56±9.25, olarak bulundu. Araştırma sonuçlarına göre bağımlılık düzeyleri ile sağlık okuryazarlığının tüm boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunamadı (p>0.05).

Sonuç: Bu çalışmada öğrencilerin orta veya yüksek düzeyde tütün bağımlılığı olduğu, Türkiye Sağlık Okuryazarlığı indeksi ortalamasına göre sağlık okuryazarlığı düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin sağlık okuryazarlığına yeterli düzeyde olmasına rağmen tütün kullanımının azalmadığı görülmektedir. Üniversitelerde öğrencilerin doğru sağlık davranışlarını geliştirmesini sağlayabilmek için sağlık okuryazarlık düzeylerini geliştirmeye yönelik uygun programlar (akran eğitimi, sempozyum v.b.) geliştirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Nikotin bağımlılığı, Türkiye sağlık okuryazarlığı ölçeği, tütün, üniversite öğrencisi

Abstract

Objective: The aim of this study is to examine the relationship between university students health literacy status and tobacco use.

Materials and Methods: The data collection was conducted cross-sectionally with 400 students between March 2019 and April 2019. Data were collected face-to-face by the researcher using the Introductory Information Form, the Fagerström Nicotine Dependence Test, and the Turkish Health Literacy Scale-32. Data were analyzed using t-tests, Mann Whitney U tests, Kruskal Wallis, and Spearman's rho correlation analyses. Prior to this study, the Ethics Committee approved the study, along with permission from the administrators, students, and the scales used. The study was conducted in accordance with the principles of the Declaration of Helsinki.

Results: Of the students participating in the study, 50.2% were nursing students, 67.0% were female, and 41.0% had equal income to expenses. Two-thirds of the students' mothers (70.3%), half of their fathers (54.8%), and

¹Uzman Hemşire, Özel Akdamar Hastanesi, Van, Türkiye, hakankaratekin.65@hotmail.com, ORCID: 0009-0006-3901-2676

²Profesör Doktor, Girne Amerikan Üniversitesi, Tıp Fakültesi Patoloji Bölümü, Girne, KKTC, tbodamyali@gau.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4364-491X

³Sorumlu Yazar, Doktor Öğretim Üyesi, Kıbrıs Altınbaş Üniversitesi, Lefkoşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Lefkoşa, KKTC, nurcan.bilgic@gmail.com, ORCID: 0000 0001 7368 6144

Geliş Tarihi: 28 Mayıs 2025, Kabul Tarihi: 12 Eylül 2025, Yayınlanma Tarihi: 01 Ekim 2025

only 9.7% of their friends were found to have never consumed tobacco products. The students' total Fagerström Nicotine Dependence Test score average was 3.55 ± 2.95 , and the total Turkish Health Literacy Index average was 40.56 ± 9.25 . According to the results of the study, no statistically significant relationship was found between addiction levels and all dimensions of health literacy ($p > 0.05$).

Conclusion: This study found that students had moderate to high levels of tobacco addiction and that their health literacy levels were high according to the Turkish Health Literacy Index average. Despite students' adequate health literacy levels, tobacco use appears to be continuing. Appropriate health literacy programs (peer education, symposiums, etc.) can be developed at universities to help students develop appropriate health behaviors.

Keywords: Nicotine dependence, tobacco, Turkey health literacy scale, university students

Özet Açıklama (Summary Statement)

1. Bu konu hakkında bilinenler nelerdir?

- Tütün ve tütün ürünlerinin kullanımı dünyanın karşı karşıya kaldığı en önemli halk sağlığı tehdidi olmaya devam etmektedir. Dünya genelinde, yetişkinler arasında mevcut tütün ürünü kullanım yaygınlığı 2020 yılında yaklaşık %22.3'tür. Erkeklerin (%36.7) sigara içme sıklığı kadınlardan (%7.8) daha yüksektir. Sağlık okuryazarlığı, bireylerin sağlıklarının iyileştirilmesinde, hastalıklarının önlenmesinde ve yaşam kalitelerinin iyileştirilmesinde katkı sağlamaktadır. Literatürde, sağlık okuryazarlığı düzeylerinin farklılık gösterdiği, bazı engellerin ve fırsatların olduğu bilinmektedir.

2. Bu makalenin sonuçları

- Araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin ve arkadaşlarının tütün kullanım sıklıkları yüksektir. Ancak öğrenciler kullandıkları tütün ürününü bırakmayı denemektedirler. Hemşirelik ve ebelik bölümlerinde sağlık okuryazarlık dersi olmasına karşın tütün kullanımının azalmasına olumlu etkisi ortaya konulamamıştır. Öğrencilerin yeterli sağlık okuryazarlık düzeyine sahip olsa da, tütün ürünü gibi olumsuz sağlık davranışlarını azaltmada yeterli olumlu etki yaratamadığı düşünülmektedir.

3. Bu makalenin katkıları

- Makale, Türkiye Sağlık Okuryazarlığının yaygınlaştırılması için daha fazla eğitim, liderlik ve özellikle müfredatların yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.
- Toplum olarak ilerlemek ve gelişmiş ülkelerin refah düzeyine ulaşmak, başta okullarda olmak üzere iyi bir eğitimin verilmesiyle mümkün olacaktır. Geleceğin hemşireleri, ebeleri ve sınıf öğretmenlerinin topluma, hastalarına ile öğrencilerine rol model olmakla beraber bireylerin doğru bilgiye ulaşabilmelerini sağlamada yol gösterici olacaklardır. Toplumsal gelişimin sürekliliği sağlamak için hem sağlık çalışanlarının hem de eğitimcilerin sağlık okuryazarlığı düzeylerinin artırılması ile mümkün olacaktır.

Giriş

Tütün ve tütün ürünlerinin kullanımı dünyanın karşı karşıya kaldığı en önemli halk sağlığı tehdidi olmaya devam etmektedir.¹ Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre; tütün kullanımı tüm dünyada önlenabilir hastalıkların ve ölümlerin önde gelen nedenlerindendir.² Tütün kullanımı her yıl 7 milyondan fazla insanın ölümüne, sakat kalmasına ve tütün kaynaklı hastalıklara maruz kaldığı rapor edilmektedir.² Her yıl 1,6 milyonu pasif içici olmak üzere 7 milyon kişinin tütün kullanımı nedeniyle öldüğü tahmin edilmektedir. ² Sigara dumanı toksik ve kanserojenik etkileri de olduğu belirlenen kimyasal madde içermekte, bu maddeler aracılığıyla neredeyse bireylerin bütün organları etkileyerek, birçok hastalığa ve mortalite artışına neden olmaktadır.³ Uluslararası Kanser Araştırmaları Ajansı (The International Agency for Reseach on Cancer [IARC] sigara dumanını grup I kanserojen olarak kabul etmiştir.⁴ Tütün kullanan kişilerin tütün kullanmayanlara oranla daha fazla akut ve kronik hastalıklara yakalanmaktadır.³ Tütün kullanan bireyler tütüne bağlı hastalıklardan dolayı daha fazla iş gücü kaybı yaşamaktadır. Tütün kullanımı ciddi bir halk sağlığı problemi olmasının yanı sıra bireylerin ve ülkelerin hem sağlık harcamalarını artmasına, hem de iş gücünün kaybına neden olarak ekonomiye ciddi yük getirmektedir.^{3,5-6}

DSÖ'nün 2021 yılında yayımlanan raporuna göre, 2020 yılında 15 yaş ve üzeri bireyler arasında sigara kullanım oranının her iki cinsiyet için %32.7 olduğunu ortaya koymaktadır.² Tütün ürünü kullanımının yaygınlığı ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Tütün ve tütün mamulleri kullanımı, yüksek tıbbi maliyetler ve üretkenlik kaybı nedeniyle önemli bir ekonomik yüküdür.⁶ Tütün kullanımının tanımı, şu anda kullanılan tütünün hem içilebilir hem de dumansız formlarını içermektedir.^{2,7}

Türkiye Hanehalkı Sağlık Araştırması “Bulaşıcı Olmayan Hastalıkların Risk Faktörleri Prevalansı ([THSA]STEPS)” 2023 verilerine göre; Türkiye’de 15 yaş ve üzeri nüfusun %34.8’i tütün ürünü kullanmakta olup her gün tütün ürünü kullananların oranı %31.3’tür. Erkeklerin sigara içme oranı (%46.1) kadınlara (%23.6) göre daha yüksek bulunmuştur. Günlük tütün ve tütün ürünü kullananların %94.1’i sigara içmekte olup bu grupta günlük ortalama içilen sigara sayısı 15.6 olarak tespit edilmiştir.⁵ Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerine göre, 15 yaş ve üzerindeki bireyler arasında her gün tütün ürünü kullananların oranı 2019 yılında %28.0 iken 2022 yılında %28.3’e yükselmiştir.⁸

Gençlik dönemi, DSÖ tarafından 15-24 yaş arası dönem olarak tanımlanmakta olup; bu dönemde bireyler, ilerideki yaşamında etkili olabilecek pek çok olumlu ya da olumsuz davranışları edinmektedir. Üniversite yılları, genç yetişkinliğe geçişin; bilişsel, sosyal ve duygusal değişimlerin yaşandığı; yeni bir fiziksel, sosyal, duygusal ve entelektüel bir

dönemdir.⁹ Bu dönemde, sigara, alkol, madde kullanımı gençler arasında bir başa çıkma yöntemi olarak tercih edilebilir. Bu sebeple, gençler bağımlılık oluşturan madde kullanımı açısından riskli gruptur.¹⁰ Tütün ve tütün ürünleri kullanımı azalan bir trend izlemesine rağmen, dünyada tütün kullanım prevalansının %19.1 ve üniversite öğrencilerini de içeren 15-24 yaş grubunda bu oranın %17 olduğu belirlenmiştir.² Fransa'da yapılan bir çalışmada 18-24 yaş arası kişilerde tütün kullanım sıklığı %28.3^{11,12} iken Avustralya'da bu sıklığın %7.1¹³ ve Birleşik Krallık'ta ise %13.2'dir.¹⁴ Türkiye'de yapılan kapsamlı araştırmalarda, üniversite öğrencileri arasında sigara içme sıklığının %20 ile %48 arasında değiştiği, her gün sigara içenlerin önemli bir bölümünün 15-17 yaş grubunda sigaraya başlamış olduğu ortaya konmuştur.¹⁵ Bu sonuçlar ergenler arasında madde kullanımının ne kadar ciddi bir sorun olduğunu göstermektedir. Toplumların ekonomik açıdan gelişmişlik düzeyleri, o toplumda yaşayan bireylerin sağlıklı olmasıyla ilişkilidir. Sağlıklı yaşamın benimsenmesi için uygulanması gereken sağlık davranışları; sağlıklı beslenme düzeni, kişisel hijyen, sigara ve alkol gibi bağımlılık yapıcı maddeleri kullanmama, düzenli egzersiz, yeterli dinlenme ve sağlıklı psiko-sosyal davranışlardır.¹⁶ Bireylerin sağlıklı olabilmelerinin sağlanması için sağlık bilgisine zamanında ve uygun şekilde ulaşabilmesi, anlaması sağlanmalıdır.

Sağlık okuryazarlığı (SOY), sağlık bilgisine olan ihtiyacı, uygun bilgi kaynaklarını ve bunları ilgili bilgileri almak için kullanma araçlarını belirleme becerisini içermektedir. Bilginin kalitesini ve belirli bir durumda uygulanabilirliğini değerlendirmek ve bu bilgiyi sağlıkla ilgili konularda uygun karar alma için analiz etmek, anlamak ve uygulamak da gereklidir.¹⁷ Sağlık okuryazarlığı, bireylerin sağlıklarını korumak ve geliştirmek için bilgiye erişme, anlama ve uygulamadaki yeteneklerini ve motivasyonlarını belirleyen bilişsel ve sosyal becerileri içerir.¹⁷ Ayrıca sağlık okuryazarlığı, bireylerin sağlıklarının iyileştirilmesinde, hastalıklarının önlenmesinde ve yaşam kalitelerinin iyileştirilmesinde katkı sağlamaktadır.¹⁸ Sağlık okuryazarlığı; bireylerin sağlığının geliştirmede, sağlık eşitsizliklerinin azaltılmasında, hastalıkların etkilerinin belirlenmesinde, etkili müdahalelerin geliştirilmesinde, hastaların tedavi süreçlerine daha fazla katılımında ve sağlık statülerinin geliştirilmesinde önemli faydalar sağlar.¹⁹⁻²¹

Kühn ve ark. yaptığı sistematik derlemede öğrencilerin SOY puan düzeylerinin Danimarka nüfusunun puan düzeyinden daha yüksek olduğunu, İran Sağlık Okuryazarlığı Anketi'nde beş üzerinden 4.04 ± 0.43 olduğunu ve bunun iyi sağlık okuryazarlığını gösterdiğini, sağlık alanlarında eğitim gören öğrencilerinin SOY puan düzeylerinin çalışmalara göre değişiklik göstererek kötü-orta ya da iyi olduğunu, Almanya'daki diğer nüfus gruplarıyla karşılaştırıldığında, sorunlu sağlık okuryazarlığına sahip daha fazla öğrenci

olduğunu belirtmektedir.²² Hemşirelik öğrencilerinin sağlık okuryazarlık düzeyleri ile sağlıklı yaşam biçimi davranışları arasındaki ilişkinin değerlendirildiği bir çalışmada öğrencilerin sağlık okuryazarlığı iyi düzeyde bulunmuştur.²³ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) yapılmış bir çalışmada sağlık dışı bölümlerde okuyan üniversite öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyi 13.91 (min=4.00 max=22.00) olarak bulunmuştur.²⁴ Literatür incelendiğinde üniversite öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı düzeyleri ile tütün kullanımı arasındaki ilişkiyi inceleyen yeterli çalışma bulunmadığı görülmektedir.

Sağlık bilimleri öğrencileri toplumun, akranlarının ve bakım verdikleri hastaların sağlık bilgilerini değerlendirmelerine yardımcı olmada önemli bir rolü bulunmaktadır.²⁵ Bu nedenle sağlık bilimleri öğrencilerinin sağlık bilgisine olan ihtiyacı belirlemek, uygun bilgi kaynaklarını bulmak ve bilgileri almak için kullanma araçlarını belirlemek becerisini sahip olmalarında sağlık okuryazarlığı düzeylerini artırmak açısından önemli olduğu söylenebilir.

Toplum olarak ilerlemek ve gelişmiş ülkelerin refah düzeyine ulaşmak, okullarda iyi bir eğitimin verilmesiyle mümkün olur. Okullarda verilen eğitimin niteliğinin artırılması, öğretmenlerin konuya hassasiyetle yaklaşmaları ile doğru orantılıdır. Sağlık, sağlıklı olma ve sağlığı koruma gibi insan hayatının her döneminde önem arz edecek konuların temel eğitim döneminde verilmesi ve öğrencilerin bu konularla ilgili hassasiyetinin yükseltilmesi ancak bilinçli öğretmenler ile gerçekleştirilebilecektir.²⁶

Geleceğin hemşireleri, ebeleri ve sınıf öğretmenlerinin topluma, hastalarına ile öğrencilerine rol model olmakla beraber bireylerin doğru bilgiye ulaşabilmelerini sağlamada yol gösterici olacaklardır. Toplumsal gelişimin sürekliliği açısından bu oldukça önemlidir. Ülkemizde tütün kullanımı ile ilgili birçok çalışmanı bulunurken, sağlık okuryazarlığı açısından yeterli çalışmalar bulunmamaktadır. Literatürde bu konudaki çalışmaların artırılmasının önemlidir. Çalışmada bu konunun seçilmesi sağlık okuryazarlık düzeyinin tütün kullanımına ilişkisini ortaya koyarak literatüre katkı sağlamayı ummaktayız.

Araştırmanın Hipotezleri

H0. Üniversite Öğrencilerinin Türkiye Sağlık Okuryazarlık düzeyinin tütün kullanım durumları üzerinde etkisi yoktur.

H1. Üniversite Öğrencilerinin Türkiye Sağlık Okuryazarlık düzeyinin tütün kullanım durumları üzerinde etkisi vardır.

Gereç ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı, üniversitede okuyan hemşirelik, ebelik ve sınıf öğretmenliği öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı eğitim düzeylerinin tütün kullanmalarına etkisinin incelenmesidir. Araştırma kesitsel, tanımlayıcı tipte bir çalışmadır.

Bu araştırmanın evrenini Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Girne Amerikan Üniversitesi hemşirelik, ebelik ve eğitim fakültesinin sınıf öğretmenliği bölümünde 2018-2019 eğitim döneminde kayıtlı öğrenciler (N=503; 91 ebelik, 245 hemşirelik ve 167 sınıf öğretmenliği) oluşturmaktadır. Çalışmada örnekleme gidilmemiş, çalışmaya katılmayı kabul eden 79 ebelik, 201 hemşirelik ve 120 sınıf öğretmenliği bölümü toplam 400 öğrenci alınmıştır. Evrenin %79.5'ine ulaşılmıştır.

Tanıtıcı Bilgi Formu: Bu form, araştırmacılar tarafından ilgili literatür taranarak oluşturulmuştur.^{26,27} Anket formunda öğrencilerin tanıtıcı özellikleri (okuduğu bölüm, yaş, cinsiyet, gelir durumu algısı, anne eğitim ve baba eğitim durumu, annesinin çalışma ve babasının çalışma durumu, öğrencinin tütün kullanım durumu, öğrencinin tütün ürününü bırakmayı deneme durumu, kullandığı tütün ürünü, annesinin, babasının ve arkadaşlarının tütün kullanma durumu) belirlemeye yönelik olmak üzere toplam 14 soru yer almaktadır.

Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi (FNBT): Fagerström ve Schneider 1989 yılında sigara içmeye bağlı gelişen nikotin bağımlılığının saptanması amacıyla Fagerström Nikotin Bağımlılığı Testini geliştirmiştir. Testin Cronbach güvenirlik katsayısı orta derecede (0.56) güvenilir bulunmuştur.²⁸ Testin geçerlilik ve güvenirlik çalışması Uysal ve arkadaşları (2004) tarafından gerçekleştirilmiştir.²⁹ Bu çalışmada kullanılan testin güvenirliği değerlendirildiğinde, ölçeğin geneli için 0.62 olduğu bulunmuş ve iyi derecede güvenilirliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. ²⁹ Altı maddelik ölçeğin her bir maddesi 0-1 ve 0-3 puan arasında puanlanmakta ve ölçekten alınabilecek puan aralığı 0-10 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan toplam puanlara göre nikotin bağımlılığı düşük (0-3 puan), orta (4-6 puan), yüksek (≥ 7 puan) şeklinde üç gruba ayrılmaktadır. ^{28,29} Bizim çalışmamızda ölçeğin geneli için Cronbach Alfa değerleri 0.74 olduğu bulunmuştur.

Türkiye Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği-32 (TSOY32): TSOY-32 Ölçeği Okyay ve arkadaşları tarafından güvenirlik ve geçerliliği değerlendirilmiş, Avrupa Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği (HLS-EU) Çalışması Kavramsal Çerçevesi temelinde geliştirilen 32 soruluk yeni bir sağlık okuryazarlığı ölçeğidir.³⁰ Kavramsal çerçeve, sağlıkla ilgili iki boyut (tedavi, hastalıklardan korunma ve sağlığın geliştirilmesi) ve sağlıkla ilgili karar verme ve uygulamalar ile ilgili dört bilgi edinme sürecini (ulaşma, anlama, değerlendirme ve kullanma/kullanmama) içermektedir. Her madde çok kolay, kolay, zor, çok zor ve fikrim yok şeklinde derecelendirilmiştir. Sorulara verilen cevaplara göre ölçekten 0-50 arasında değerler alınabilmektedir. 0; en düşük sağlık okuryazarlığını, 50; en yüksek sağlık okuryazarlığını göstermektedir. Sağlık okuryazarlığı düzeyi, elde edilen değere göre dört kategoride de değerlendirilebilmektedir;

0-25: yetersiz sağlık okuryazarlığı,

>25-33: sorunlu/sınırlı sağlık okuryazarlığı,

>33-42: yeterli sağlık okuryazarlığı,

>42-50: mükemmel sağlık okuryazarlığı.³⁰

Araştırmanın verileri Mart 2019 Nisan 2019 tarihleri arasında yüz yüze toplanmıştır. Araştırmaya dahil edilme kriteri; verilerin toplandığı ebelik, hemşirelik ve sınıf öğretmenliği bölümünde öğrenci olmak, dışlama kriteri ise veri toplama formunu tam olarak doldurmamaktır.

Tanımlayıcı istatistikler ile ortalama, standart sapma, frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Ölçüm değişkenleri ortalama $\pm 1S$ ile sınıflanmış veri ise sayı ve yüzde tabloları ile sunulmuştur. Veri dağılımının normalliği Kolmogorov Smirnov testi ile test edilmiştir. Normal dağılım gösteren verilere eşleştirilmiş ve bağımsız örneklem t testi, normal dağılım göstermeyen verilere eşleştirilmiş ve bağımsız örneklem Mann Whitney U testi, Kruskal Wallis sıralı puanlar kullanılarak ölçülen iki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi açıklamak için Spearman's rho korelasyon analizi uygulanmıştır. Sonuçlar %95 güven aralığında anlamlılık $p < 0.05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Bu çalışma için Etik Kurul izni Girne Amerikan Üniversitesi Etik Kurulu'ndan (Tarih ve Sayı: 08.03.2019,-11.02/19) ve çalışmanın yapıldığı bölüm yetkililerinden, ölçek kullanımı için geliştirenlerden izin alınmıştır. Ayrıca, çalışmaya katılan öğrencilere çalışmanın amaç/kapsamı hakkında bilgi verilip onamları alınmıştır. Bu çalışma Helsinki Bildirgesi Prensiplerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin %50.2'si hemşirelik öğrencidir. Katılımcıların %67.0'ı kadındır, %41.0'ının geliri giderine eşit olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin annesinin %53.5'i, babalarının %45.7'si ilköğretim mezunudur. Öğrencilerin annelerinin %29.7'sinin, babalarının %45.2'sinin, arkadaşlarının ise %90.3'ünün herhangi bir tütün ürünü kullandıkları belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin sosyodemografik özellikleri (n=400)

Özellikler	Sayı	Yüzde (%)
Okuduğu Bölüm		
Ebelik	79	19.8
Hemşirelik	201	50.2
Sınıf Öğretmenliği	120	30.0
Cinsiyet		
Kadın	268	67.0
Erkek	132	33.0
Gelir Algısı Durumu		
Bilgim dışında	94	23.5
Geliri giderinden fazla	70	17.5
Geliri giderine eşit	164	41.0
Geliri giderinden az	72	18.0
Annenin Eğitim Durumu		
Okur yazar değil&Okur yazar	54	13.5
İlköğretim	214	53.5
Lise	82	20.5
Yüksekokul/Fakülte	50	12.5
Babanın Eğitim Durumu		
Okur yazar değil&Okur yazar	27	6.8
İlköğretim	183	45.7
Lise	108	27.0
Yüksekokul/Fakülte	82	20.5
Annesinin Tütün Ürünü Kullanma Durumu		
Herhangi bir tütün ürünü kullanmıyor	281	70.3
Her gün herhangi bir tütün ürünü kullanıyor	77	19.3
Ara sıra herhangi bir tütün ürünü kullanıyor	42	10.4
Babasının Tütün Ürünü Kullanma Durumu		
Herhangi bir tütün ürünü kullanmıyor	219	54.8
Her gün herhangi bir tütün ürünü kullanıyor	152	38.0
Ara sıra herhangi bir tütün ürünü kullanıyor	29	7.2
Arkadaşlarının Tütün Ürünü Kullanma Durumu		
Hiçbiri tütün ürünü kullanmıyor	39	9.7
Çok azı tütün ürünü kullanıyor	90	22.5
Yaklaşık yarısı tütün ürünü kullanıyor	119	29.8
Hepsi ya da tamamına yakını tütün ürünü kullanıyor	152	38.0

Tablo 2’de araştırmaya katılan öğrencilerin %43.3’ünün tütün ürünü kullandığı, tütün ürünü kullananlar, bırakanlar ve deneyenlerin verdikleri cevaplara göre %31.8’inin birkaç kez tütün ürününü bırakmayı denedikleri, tütün ürünü olarak sigara içenlerin FNBT düzeylerinin %18.5’inin yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Öğrencilerin tütün kullanım ve Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi Düzeyi durumları (n=400)

Özellikler	Sayı	Yüzde (%)
Tütün Kullanma Durumu (n=400)		
Evet	173	43.3
Hayır	107	26.7
Bıraktım	28	7.0
Sadece denedim	92	23.0
Tütün Ürünü Bırakmayı Deneme Durumu (n=308)		
Birkaç kez	55	31.8
Çoğu kez	48	27.7
Hayır	70	40.5
Fagerström Nikotin Bağımlılık Düzeyi (n=173)		
Düşük (0-3)	96	55.5
Orta (4-6)	45	26.0
Yüksek (7+)	32	18.5

Araştırma sonuçlarına göre ölçek ortalamalarının, tütün ve tütün ürünleri bağımlılık düzeyinin ve sağlık okuryazarlığı düzeyinin ortalamasının altında olduğu görülmektedir. Öğrencilerin FNBT puan ortalaması ise 10 üzerinden 3.55 ± 2.95 'dir. (En az 0.00-En Çok 10.00),. Öğrencilerin orta düzeyde bağımlı olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılanlar öğrencilerin TSOY-32 indeks toplam ortalaması 40.56 ± 9.25 (En az 16.00-en çok 80.00) olup, hastalıklardan korunma ve sağlığın geliştirilmesi bilgiye ulaşma alt boyutu indeks ortalaması 37.43 ± 6.10 'dur (En az 4.00-en çok 28.00), hastalıklardan korunma toplam ortalaması 40.20 ± 10.16 'dır (En az 16.00-en çok 80.00). Öğrencilerin TSOY-32 indeks ortalamasına bakıldığında yeterli sağlık okuryazarlığına sahip oldukları saptanmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi ve Türkiye Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği-32 (TSOY32) alt boyutlarının ve toplam puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri (n=400)

	En az	En çok	Ort.	SD
Fagerström Puanı	0.00	10.00	3.55	2.95
Tedavi ve hizmet-Bilgiye Ulaşma	4.00	20.00	36.89	7.81
Tedavi ve hizmet-Bilgiyi Anlama	4.00	20.00	37.07	4.79
Tedavi ve hizmet-Bilgiyi Değerlendirme	4.00	20.00	38.20	5.69
Tedavi ve hizmet-Bilgiyi Kullanma	4.00	20.00	36.71	5.53
Tedavi ve hizmet-Toplam	16.00	80.00	40.56	9.25
Hastalıklardan korunma-Bilgiye Ulaşma	4.00	28.00	37.43	6.10
Hastalıklardan korunma-Bilgiyi Anlama	4.00	20.00	37.15	4.83
Hastalıklardan korunma-Bilgiyi Değerlendirme	4.00	20.00	37.79	4.86
Hastalıklardan korunma-Bilgiyi Kullanma	4.00	20.00	38.01	5.00
Hastalıklardan korunma-Toplam	16.00	80.00	30.20	10.16

Ort.=Ortalama, SD=Standart sapma

Tablo 4’de öğrencilerin FBNT bağımlılık düzeyleri ile sağlık okuryazarlığının tedavi ve hizmete ulaşma, alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunamamıştır ($p>0.05$). Öğrencilerin FBNT bağımlılık düzeyleri ile sağlık okuryazarlığının tedavi ve hizmet anlama, tedavi ve hizmet kullanma, hastalıklardan korunma anlama, hastalıklardan korunma kullanma alt boyutu ile hastalıklardan korunma toplam puanı arasında pozitif yönde, tedavi ve hizmet değerlendirme, tedavi ve hizmet toplam puanı ile hastalıklardan korunma ulaşma ve hastalıklardan korunma değerlendirme puanı arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur($p<0.05$).

Tablo 4. Öğrencilerin Fagerström Nikotin Bağımlılık Düzeyi ile Türkiye Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği-32 arasındaki ilişki için Spearman’s rho korelasyon analizi sonuçları (n=400)

		FBNT-1	FBNT-2	FBNT-3	FBNT-4	FBNT-5	FBNT-6	FBNT-7	FBNT-8	FBNT-9	FBNT-10
Fagerström Nikotin Bağımlılık Düzeyi	r	1									
	p										
Tedavi ve hizmet Ulaşma	r	.052	1								
	p	.506									
Tedavi ve hizmet anlama	r	.084	.734**	1							
	p	.284	.000								
Tedavi ve hizmet değerlendirme	r	-.144	.586**	.649**	1						
	p	.065	.000	.000							
Tedavi ve hizmet kullanma	r	.097	.728**	.709**	.592**	1					
	p	.224	.000	.000	.000						
Tedavi ve hizmet toplam	r	-.010	.872**	.889**	.814**	.866**	1				
	p	.905	.000	.000	.000	.000					
Hastalıklardan korunma ulaşma	r	-.011	.646**	.638**	.576**	.644**	.718**	1			
	p	.886	.000	.000	.000	.000	.000				
Hastalıklardan korunma anlama	r	.058	.651**	.708**	.584**	.662**	.753**	.787**	1		
	p	.462	.000	.000	.000	.000	.000	.000			
Hastalıklardan korunma değerlendirme	r	-.028	.558**	.622**	.632**	.582**	.686**	.687**	.718**	1	
	p	.716	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000		
Hastalıklardan korunma kullanma	r	.060	.487**	.517**	.521**	.492**	.580**	.591**	.586**	.672**	1
	p	.446	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	
Hastalıklardan korunma toplam	r	.031	.659**	.708**	.647**	.666**	.774**	.878**	.872**	.873**	.828**
	p	.699	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000

* $p<0.05$, ** $p<0.01$, r= Korelasyon katsayısı, FBNT= Fagerström Nikotin Bağımlılık Düzeyi,

Tartışma

Üniversite öğrencilerinin toplumun geleceğine yön verecek olması, onların sigara kullanımı ve nikotin bağımlılık düzeylerinin belirlenmesi, bağımlılık düzeylerinin azalması için olumsuz tutumların değiştirilmek adına sağlık okuryazarlığının çalışılması toplum açısından sağlıklı bireylerin yetiştirilmesi açısından önemlidir. Farklı bölümlerde eğitime devam eden öğrencilerin sigara kullanımlarını, nikotin bağımlılık düzeyleri ve sağlık okuryazarlığına ait faktörleri değerlendirmenin gösterilmesi açısından bu çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Öğrencilerin %67.0'si kadındır. Katılımcıların %41.0'nın geliri giderine eşittir. Öğrencilerin annelerinin üçte biri, babalarının yarısı, arkadaşlarının ise çoğunluğu herhangi bir tütün ürünü kullanmaktadır. Bu konuda literatür sonuçlarına göre, öğrencilerin sigara içme durumlarıyla annelerinin, babalarının ve yakın arkadaşlarının sigara alışkanlığı, anne ve babalarının eğitim düzeyi, cinsiyetleri, gelir algı düzeyleri arasında anlamlılık tespit edilmiştir.³¹⁻³³ Öğrencilerin sigara içmesinde ebeveynlerini ve yakın arkadaşlarının sigara kullanıyor olması etkili bir faktördür.^{34,35} Arkadaşlarının hepsi sigara içen öğrencilerin sigara kullanma oranının diğerlerinden anlamlı düzeyde daha yüksek bulunduğu³⁶, arkadaşlarının %83.2'sinin sigara içtiği bir çalışmada öğrencilerin sigara içme olasılığı ile anlamlı ilişkili bulunmuştur. Gelir düzeyi arttıkça tütün kullanımının artmaktadır.³¹⁻³⁵ Çalışma sonuçlarımız literatür ile benzerlik gösterdiği düşünülmektedir.

Çalışmada öğrencilerin tütün kullanıp kullanmadıkları, tütün ürünleri kullanan öğrencilerin bırakmayı deneyip denemedikleri, FNBT'ne göre bağımlılık durumları sorgulanmıştır. Doğan ve arkadaşlarının (2022) 110 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdikleri çalışmasında sigara içme oranı %35.5³⁵, Aydın ve arkadaşlarının (2022) Türkiye genelinde farklı bölgelerden seçilen 7 devlet üniversitesi ve 2 vakıf üniversitesine devam eden 746 öğrencilerde gerçekleştirdiği çalışmasında %33.1 bulunmuştur.¹⁶ Üniversite öğrencilerinde yapılan çalışmalar incelendiğinde üniversite öğrencilerinde sigara içme oranlarının %20.6 ile %45.4 arasında olduğu bildirilmiştir.³⁶⁻³⁸ Bu çalışmada sigara kullanım oranının benzer çalışmalardaki sonuçlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin sigara kullanım sıklığının değişmesine yol açan kültürel, sosyal, çevresel, kişisel birçok faktör bulunmaktadır. Çalışmamızda sigara kullanım sıklığı diğer çalışmalardan daha yüksek bir oranda bulunmuştur. Bu da ilerleyen yıllarda sigara kullanımının devam eden öğrencilerde nikotin bağımlılığının artması ve sağlık sorunlarının ortaya çıkması olasıdır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin sigara içme durumlarıyla annelerinin, büyük kız kardeşlerinin ve yakın arkadaşlarının sigara alışkanlığı, baba eğitim düzeyi, cinsiyetleri, ders

durumlarının iyiden kötüye doğru değişimi, yakın arkadaşlarının sigara içme alışkanlığı arasında istatistiksel anlamlılık tespit edilmiştir.³¹⁻³³ Öğrencilerin sigara içmesinde yakın arkadaşlarının sigara kullanıyor olması etkili bir faktördür. Literatüre bakıldığında, arkadaş etkisinin sigara kullanımı konusundaki sonuçları ciddi boyutlarda etkilediği görülmektedir. Arkadaşlarının hepsi sigara içen öğrencilerin sigara kullanma oranının diğerlerinden anlamlı düzeyde daha yüksek bulunduğu³⁴, arkadaşlarının %83.2'sinin sigara içtiği bir çalışmada öğrencilerin sigara içme olasılığı ile anlamlı ilişkili bulunmuştur.^{33,36} Arkadaşları tütün ürünü kullanan öğrencilerin daha fazla tütün ürünü kullandıkları, bunun literatür ile uyumlu olduğunu düşündürmektedir.

Bu çalışmada öğrencilerin FNBT toplam puan ortalaması 10 üzerinden 3.55 ± 2.95 olarak bulunmuştur. Doğan ve arkadaşlarının çalışmasında öğrencilerin FNBT puan ortalaması bu çalışma ile benzer ($x=3,54 \pm 2,70$) bulunmuştur.³⁵ Literatürde FNTB puan ortalaması sonuçları açısından farklı çalışmalar bulunmaktadır. Çalışmaların bazılarında öğrencilerin düşük düzeyde sigara bağımlılığına sahip olduğu, bazı çalışmalarda ise yüksek olduğu görülmektedir.³¹⁻³⁵ Öğrencilerin bağımlılık düzeylerinin düşük olması tütün ürünleri ile ilgili önleyici faaliyetlerin ve tedbirlerin daha etkili olabileceğini düşündürmektedir.

Okur ve arkadaşlarının çalışmasında bizim çalışmamızdan farklı olarak hem tedavi ve hizmet alt boyutunda en fazla bilgiyi kullanma bileşeninden (40.51), en düşük puanı ise bilgiyi değerlendirme bileşeninden (32.14) aldıkları, hem de hastalıklardan korunma ve sağlığın geliştirilmesi alt boyutunda ise en fazla puan bilgiyi anlama bileşeninden (36.79), en düşük puan ise bilgiyi değerlendirme bileşeninden (33.33) aldıkları saptanmıştır.³⁹ Yine Malatyalı ve Biçer'in çalışmasında bu çalışmadan farklı olarak tedavi ve hizmet alt boyutunda en fazla bilgiyi kullanma bileşeninden (39.30), en düşük puanı ise bilgiyi değerlendirme bileşeninden (32.69) aldıkları, hastalıklardan korunma ve sağlığın geliştirilmesi alt boyutunda ise en fazla puan bilgiyi anlama bileşeninden (36.44), en düşük puan ise bilgiyi kullanma/uygulama bileşeninden (32.833) aldıkları saptanmıştır.⁴⁰ Çalışmamız sonucunda öğrencilerin TSOY-32 indeks ortalamasına göre yeterli düzeyde sağlık okuryazarlığına sahip olmasının mezuniyet öncesi müfredatın geliştirilmesi için önemli bir veri olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada öğrencilerin FNBT tüm alt boyutları ile sağlık okuryazarlığının tüm alt boyutları arasında istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı ilişki saptanmıştır. Çalışmamız literatür ile benzer sonuçlara sahip olduğu bulunmuştur.

Literatürde bu çalışmaya benzer şekilde hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin TSOY puanlarının sağlıkla ilgili diğer bölümlere göre düşük bulunduğunu gösteren çalışmalar

bulunmaktadır.⁴¹,⁴² Sağlık ile ilgili bölümlerde okuyan üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada ise hemşirelik öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı düzeylerinin diğer bölümlerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.⁴³ Bu çalışmada öğrencilerin sağlık okuryazarlığı puanları sosyo kültürel veya kişisel özelliklerden etkilenmiş olabilir. Bununla birlikte eğitim-öğretim müfredatları sağlık okuryazarlığına yönelik derslerin içerikleri yönünden tekrar gözden geçirilebilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada öğrencilerin orta veya yüksek düzeyde tütün bağımlılığı olduğu, babalarının neredeyse yarısının, arkadaşlarının ise tamamına yakınının herhangi bir tütün ürünü kullandığı saptanmıştır. Türkiye Sağlık Okuryazarlığı indeksi ortalamasına göre öğrenciler yeterli sağlık okuryazarlığına düzeyine sahip olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada öğrencilerin FNBT tüm alt boyutları ile TSOY-32 tüm alt boyutları arasında istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı ilişki saptanmıştır. Buna karşın öğrencilerin sağlık okuryazarlığı yeterli düzeyde olmasına rağmen tütün kullanımının azalmadığı görülmüştür.

Toplumda tütün kullanımını azaltmak için çeşitli programlar yürütülmektedir. Toplum içinde rol model olan sağlık bilimleri ve eğitim bilimleri öğrencilerinin konu hakkında farkındalığının artırılması önemlidir. Tütün kullanımının azaltılması ve müdahale çalışmalarının yürütülmesine yönelik eğitim müfredatları gözden geçirilmeli, mezuniyet öncesi ve sonrası eğitimler planlanmalıdır.

Üniversitelerde öğrencilerin doğru sağlık davranışlarını geliştirmesini sağlayabilmek için sağlık okuryazarlık düzeylerini geliştirmeye yönelik uygun programlar (akran eğitimi, sempozyum v.b.) geliştirilmesini önermekteyiz. Hem sağlık bilimleri alanında hem de eğitim fakültesinde yetişen ve sahada profesyonel olarak görev alacak olan bu öğrencilerin toplumun sağlık düzeyini geliştirmek ve sürdürmek için sağlık okuryazarlığı ile ilgili kapsamlı bilgi ve becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Bu kapsamda toplumla birebir iletişim halinde olan bu gruplara müfredat kapsamında sağlık okuryazarlığı konusu aktarılmalıdır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın tek bir üniversitenin farklı üç bölüm öğrencileri ile yapılması ve veri toplama amacıyla kullanılan formların geçerlilik ve güvenilirliğinin yapılmamış olması araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Çalışmanın özbildirime dayalı olması, araştırmanın kesitsel tanımlayıcı tasarımla yapılması evrene genellenemeyecek olması da bu araştırmanın bir sınırlılığıdır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kurumsal ve Finansal Destek Beyanı

Araştırma ile ilgili herhangi bir proje ya da fon desteği alınmamıştır.

Yazar Katkıları

Araştırmanın Tasarımı: H.K.,T.B.,N.B., Dizayn: H.K.,T.B.,N.B., Veri Toplama: H.K., Analiz: H.K.,T.B.,N.B., Literatür Arama: H.K., Yazan: H.K.,T.B.,N.B., Tüm yazarlar makalenin hazırlanmasını onayladı.

Teşekkür

Araştırma ile ilgili herhangi bir proje ya da fon desteği alınmamıştır. Yazarlar araştırmaya katılan tüm yöneticilere ve öğrencilere teşekkür etmektedir.

Kaynaklar

1. Önyılmaz T, Yıldız F. Tütün kontrolündeki tütün endüstrisinin yeri. Musaffa Salepçi B, editör. Her Yönü ile Tütün Kontrolü. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2024: s.71-5.
2. World Health Organization [WHO]. Geneva: WHO report on the global tobacco epidemic, 2023: protect people from tobacco smoke. (Erişim Tarihi: 09.03.2025) <http://www.who.int>
3. Yaraşır E, Pirinçi E, Bulut İ, Tilki F. Tıp Fakültesi Dönem Bir Öğrencilerinin Tütün ve Tütün Ürünleri Kullanım Durumlarının Değerlendirilmesi. Fırat Üniversitesi Sağ.Bil.Tıp.Derg. 2025; 39 (1): 18 - 26 <http://www.fusabil.org>
4. IARC. "Tobacco Smoking". <https://monographs.iarc.who.int/wp-content/uploads/2018/06/mono100E-6.pdf> 03.09.2023.
5. Çalışkan S, Metintaş S. Dünyada Tütün Kontrol Uygulamalarının Küresel Ölçekte Değerlendirilmesi. Eskişehir Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi, 2018; 3 (1): 32-41.
6. Akgül S, Yılmaz E, Yetişen H, Bozkurt FN, Okur İ. Genç Erişkin Bireylerde Tütün Kullanımı ve Pasif Maruziyetin Egzersiz Toleransı, Covid-19 Korkusu ve Fiziksel Aktivite Düzeyi Üzerine Etkisi. H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi. 2024; 11(2):491-503. DOI: 10.21020/husbfd.1388998
7. Institute for Health Metrics and Evaluation [IHME]. (2018). Findings from the global burden of disease study 2017. (Erişim Tarihi: 13.04.2019) https://www.healthdata.org/sites/default/files/files/policy_report/2019/GBD_2017_Booklet.pdf
8. Türkiye Hanehalkı Sağlık Araştırması: Bulaşıcı Olmayan Hastalıkların Risk Faktörleri Prevalansı 2025 (STEPS). Editörler: Mehmet Enes Gökler, Hamit Harun Bağcı, Kanuni Keklik, Toker Erguder, İlayda Üçüncü Sağlık Bakanlığı, Ankara, 2025.
9. Vatansev H, Kutlu R, Özdengül GA, Demirbaş N, Taşer S, Yılmaz F. (2019). Tıp ve İletişim Fakültesi öğrencilerinin tütün ve tütün ürünleri kullanım farklılıkları. Ankara Medical Journal. 2019; 19 (2):344-356. DOI: 10.17098/amj.571584.
10. Tarı Selçuk K, Avcı D, Mercan Y. Üniversite öğrencilerinde sigara bağımlılığı, sigarayı bırakmaya yönelik istek ve öz-etkililik. Clinical and Experimental Health Sciences. 2018; 8:36-43.

11. Gnonlonfin E, Geindreau D, Gallopel-Morvan K. What are the effects of smoke-free and tobacco-free university campus policies, and how can they be assessed? A systematic review. *Journal of Epidemiology and Population Health*. 2024 (72):1-8. <https://doi.org/10.1016/j.jep.2024.202520>
12. Pasquereau A, Soullier N, Richard JB, Beck F, Nguyen V, Thanh. Prévalence nationale et régionale du tabagisme en France en 2021 parmi les 18-75 ans, d'après le baromètre de santé publique France. *Bulletin Épidémiologique Hebdomadaire*, 2022; 470-499.
13. Australian Bureau of Statistics. Insights into Australian smokers, 2021-22. 2022. <https://www.abs.gov.au/articles/insights-australian-smokers-2021-22>
14. Office for National Statistics. Adult smoking habits in the UK: 2021. 2022. <https://www.ons.gov.uk/releases/adultsmokinghabitsintheuk2021>
15. Arslan Y, Pirinççi S, Okyay P, Kacar Döğre F. Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi birinci sınıf öğrencilerinde sigara kullanımı ve ilişkili faktörler. *Meandros Medical and Dental Journal*. 2016; 17:146-152. doi:10.4274/meandros.2384
16. Aydın G, Eryiğit T, Nurdan S. Üniversite Öğrencilerinin Sigaraya Başlama Nedenleri ve Kullanma Oranları. *ÇOMU LJAR* 2021; 3(6): 1-14
17. Ahmadzadeh I, Abdekhoda M, Bejani, M. Improving self-care management in patients with breast cancer through health literacy promotion. *Ethiopian Journal of Health Sciences* 2021; 31(1): 85-90. <http://doi.org/10.4314/ejhs.v31i1.10>
18. Billany RE, Thopte A, Adenwalla SF, March DS, Burton JO, Graham-Brown MP. Associations of health literacy with self-management behaviours and health outcomes in chronic kidney disease: A systematic review. *Journal of Nephrology*. 2023; 36:1267–1281. <http://doi.org/10.1007/s40620-022-01537-0>
19. Nutbeam D. Health Literacy as a Public Health Goal: A Challenge for Contemporary Health Education and Communication Strategies into the 21st Century. *Health Promotion International*. 2000;15(3):p259-267. <https://doi.org/10.1093/heapro/15.3.259>
20. Rashki Ghaleenow H, Nikpeyma N, Kazemnejad A, Ansari M, Pashaeypoor S. (2022). Effect of educational program based on health literacy index on self-care ability among older adults: A randomized clinical trial. *International Journal of Preventive Medicine*. 2022 Feb; 13-24. http://doi.org/10.4103/ijpvm.IJPVM_506_20
21. Silva MAS, Lima MCL, Dourado CARO, Andrade MS. Aspects related to health literacy, self-care and compliance with treatment of people living with HIV. *Rev Esc Enferm USP*. 2022;56:e20220120. <https://doi.org/10.1590/1980-220X-REEUSP-2022-0120en>
22. Kühn L, Bachert P, Hildebrand C, Kunkel J, Reitermayer J, Wäsche H, Woll A. Health Literacy Among University Students: A Systematic Review of Cross-Sectional Studies. *Public Health*, 21 January 2022 Sec. Public Health Education and Promotion Volume 9 - 2021 | <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.680999>
23. Tekbaş S, Yılmaz ÜD, Pola G. Hemşirelik Öğrencilerinin Sağlık Okuryazarlığı Düzeyinin ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. 2024;17(1): 74-84.
24. Sariyar S, Fırat Kılıç H. The health literacy of university students in North Cyprus. *Health Promotion International*, 2021; 36(1): 101-108.

25. Rueda-Medina B, Gómez-Urquiza JL, Tapia Haro R, Casas-Barragán A, Aguilar Ferrándiz ME, Correa-Rodríguez M. Assessing health science students' health literacy and its association with health behaviours. *Health & Social Care in the Community*. 2020;28(6):2134–2139. doi:10.1111/hsc.13024
26. Güllü A, Yücel H, İşbilir L, Aslan S. Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Sağlık Okuryazarlığı Düzeyleri: Kesitsel Bir Çalışma. *Sakarya Üniversitesi Holistik Sağlık Dergisi*. 2023;6(3):388-402.
27. Lorcu A, Bayer E. Sağlık okuryazarlığı düzeylerinin belirlenmesi: Isparta ili örneği, *Premium Sosyal Bilimler E-Dergisi*. 2024 8(39); 246-255 DOI: 10.5281/zenodo.10759905
28. Fagerstrom K, Schneider NG. Measuring nicotine dependence: a review of the Fagerstrom Tolerance Questionnaire. *Journal of Behavioral Medicine*. 1989; 12(2), 159-182. <https://doi.org/10.1007/BF00846549>.
29. Uysal MA, Kadakal F, Karida C, Bayram, NG, Uysal Ö, Yılmaz V. Fagerstrom test for nicotine dependence: reliability in a Turkish sample and factor analysis. *Tuberk Toraks*. 2004;52(2):115-21.
30. Okyay P, Abacıgil F, Harlak H. Türkiye Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği-32 (TSOY-32). Okyay P, Abacıgil F, Editörler. Türkiye sağlık okuryazarlığı ölçekleri güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. 1. Baskı. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 1025. ISBN: 978-975-590-594-5. Ankara. Anıl Reklam Matbaa. 2016; s.43-62
31. Kılıç O, Başer U, Abacı HS, Aydın Eryılmaz G. Öğrencilerin sigara kullanımını etkileyen faktörlerin belirlenmesi: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Örneği, Samsun. *Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi*. 2018; 5(3):274-279.
32. Göktalay T, Şakar Coşkun A, Havlucu Y, Dinç Horasan G. Use of tobacco products in Turkish children and young people: Is there an alarm for hookah use? *Turkish Thoracic Journal*. 2020;21(4):234-241.
33. Akkuş D, Karaca A, Şener D, Ankaralı H. Lise öğrencileri arasında sigara ve alkol kullanma sıklığı ve etkileyen faktörler. *Anadolu Kliniği*. 2017;22(1):36-5.
34. Güdük Ö, Selimoğlu Namoğlu S, Yemenici M, Ertürk N, Arğa KY, Doğan Merih Y, Satman İ. Üniversite Öğrencilerinde Tütün Kullanım Alışkanlıklarının Belirleyicileri ve Algılar: İstanbul İlinde Sağlık Hizmetleri Yüksekokulu Öğrencileri Örneği. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2021;24(2):264-273. DOI: 10.17049/ataunihem.870195
35. Doğan BD, Kotan H, Akbulut S. Bir vakıf üniversitesindeki öğrencilerin sigara kullanımı, nikotin bağımlılık düzeyi ve ilişkili faktörlerin incelenmesi. *Fenerbahçe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2022;2(2):455-469. <https://doi.org/10.56061/fbujohs.1137421>
36. Bozkurt N, Bozkurt Aİ. Üniversite gençliği nikotin bağımlılığına nasıl bakıyor? bağımlılıktan kurtulmak istiyor mu? *Nobel Med* 2023; 19(1):11-19.
37. Şahiner NC, Şahin A, Akbağ NNA. Üniversite Öğrencilerinin Sigara İçme Durumları ve Sigara Bağımlılığına Yönelik Tutumları. *Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi* 2020; 2: 64-79.
38. Chinwong, D., Mookmanee, N., Chongpornchai, J., & Chinwong, S. A comparison of gender differences in smoking behaviors, intention to quit, and nicotine dependence among Thai University students. *Journal of Addiction*. 2018 Oct 24:2018: 8081670. <https://doi.org/10.1155/2018/8081670>.
39. Okur E, Evcimen H, Şentürk AY. Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Sağlık Okuryazarlığı Düzeylerinin İncelenmesi. *STED* 2021;30(1):18-24
40. Malatyali İ, Biçer EB. Sağlık okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi örneği. *ASHD*. 2018;17(2):1-15.

41. Juvinyà-Canal D, Suñer-Soler R, Porquet AB, Vernay M, Blanchard H, Bertran-Noguer C. Health literacy among health and social care university students. *Int J Environ Res Public Health*. 2020;17(7):2273. doi:10.3390/ijerph17072273
42. Mullan J, Burns P, Weston K, McLennan P, Rich W, Crowther S, Mansfield K, Dixon R, Moselen E, Osborne RH. Health literacy amongst health professional university students: A study using the health literacy questionnaire. *Education Sciences*. 2017;7(2):54. doi:10.3390/educsci7020054
43. Şahinöz T, Şahinöz S, Kıvanç A. üniversite son sınıf öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı düzeyleri üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *GÜSBD*.2018;7(3):71- 79.